

ИСАБЕЛ АЛИЕНДЕ ЖИВОТ БЕЗ КРАЙ

Превод от испански: Самул Франсес, 1996

chitanka.info

Всякакви истории има. Някои се раждат, когато ги разказват, тяхната същност се крие в словесната им тъкан и още преди да влязат в устата на хората, те вече са само емоция, каприз на разума, бегъл образ или недосегаем смътен спомен. Други се появяват завършени, като ябълка, и могат да бъдат повтаряни до безкрайност, без опасност да бъде променен смисълът им. Срещат се такива, които, почерпани от действителността, биват пречупени през призмата на вдъхновението, докато пък други възникват в миг на вдъхновение и се превръщат в действителност, след като бъдат разказани. А има и загадъчни истории, които затаяваме в сенките на паметта; те са като живи организми, израстват им корени, пипалца, изпълват се с полипи и паразити и с времето се превръщат в основа на кошмари. Понякога, за да бъдат прогонени злите демони от един спомен, е необходимо да го разкажеш като приказка.

Ана и Роберто Блаум остарели заедно, толкова свързани, че с годините заприличали на брат и сестра; и двамата имали същото изражение на доброжелателна изненада, еднакви бръчки, жестове и наклон на раменете; и двамата носели отпечатъка на сходни навици и стремления. Споделяли всеки ден през по-голямата част от своя живот и от толкова вървене ръка за ръка и спане прегърнати били в състояние да си уговорят среща дори в сънищата си. Никога не се били разделяли, откакто се запознали преди половин век. По онова време Роберто следвал медицина и вече бил овладян от страстта, предопределила неговото съществуване, да отдаде силите си за един по-непоковарен свят и да изкупи вината на ближния, а Ана била от онези непорочни девойки, които са способни да украсят всичко със своята чистосърдечност.

Открили се един друг чрез музиката. Тя свирела на цигулка в камерен оркестър, а той произхождал от фамилия на виртуози и сам обичал да свири на пиано, затова не пропускал концерт. Забелязал върху подиума тази девойка, облечена в черно кадифе с дантелена яка, която движела лъка със затворени очи, и се влюбил в нея от разстояние. Изминали месеци, преди да се осмели да я заговори, но когато го сторил, били достатъчни четири изречения, за да разберат и двамата, че им е писано да бъдат свързани завинаги. Войната ги изненадала, преди да успеят да се оженят, и като хиляди други евреи, зашеметени от страха от преследвания, се видели принудени да

избягат от Европа. Качили се на кораб в Холандия без друг багаж, освен дрехите, които били на гърба им, няколко книги на Роберто и цигулката на Ана. Две години трансатлантикът се скитал насам-натам, без да може да спре в никое пристанище, тъй като държавите от това полукълбо не желали да приемат товара му от бежанци. След като обиколил няколко морета, достигнал до Карибското крайбрежие. По онова време корпусът му бил заприличал на карфиол от полепналите миди и лишеи, влагата упорито се просмуквала във вътрешността му, машините зеленияли, а членовете на екипажа и всички пътници — с изключение на Ана и Роберто, защитени от отчаянието чрез илюзиите на любовта — били остарели с двеста години. Капитанът, примирен с мисълта да продължава вечното скиталчество, спрял презокеанската си развалина в една извивка на залива, срещу плаж с фосфоресциращ пясък и стройни палми, увенчани с пера, за да слязат моряците вечерта и да донесат сладка вода за резервоарите. Но повече не могли да продължат. Призори на следния ден машините отказали да се задействат, разядени от усилието да се движат със смес от солена вода и барут поради липсата на по-добро гориво. Преди обяд от най-близкото пристанище пристигнали с катер представители на властите, шепа весели и добронамерени мулати с разкопчани униформи. В съответствие с устава те им наредили незабавно да напуснат териториалните води, но когато се запознали с жалката участ на пътниците и с плачевното състояние на кораба, предложили на капитана да останат някой и друг ден там, да се попекат на слънце, та да се види дали, след толкова напъни, проблемите няма да се решат от само себе си, както почти винаги се случва. Но през нощта всички обитатели на този злочест кораб слезли в лодките, стъпили върху топлия пясък на онази страна, чието име едва съумявали да произнесат, и се изпокрили сред пищната растителност навътре в сушата, решени да си обръснат брадите, да захвърлят мухлясалите си дрипи и да се отърсят от океанските ветрове, оцавали и душите им.

Така започнала за Ана и Роберто Блаум съдбата им на имигранти. Първо припечелвали хляба си като работници, колкото да просъществуват, а по-късно, когато усвоили правилата на това изменчиво общество, пуснали корени, той успял да завърши следването си, прекъснато от войната, и да се дипломира като лекар. Хранели се с банани и кафе и живеели в скромен пансион, в една тясна

стаичка, чийто прозорец обрамчвал уличен фенер. Нощем Роберто използвал неговата светлина, за да учи, а Ана — за да шие. След като свършвал работа, той сядал да съзерцава звездите над съседните покриви, а тя му свирела на цигулка старинни мелодии — обичай, който запазили като начин да приключват деня. Години по-късно, когато името Блаум се прочуло, тези бедни времена се упоменавали като романтичен шрих в пролозите на книгите или във вестникарските интервюта. Животът ги променил, но те запазили изключителната си скромност, защото не успели да изтрият следите от изстрадания преживявания, нито да се освободят от присъщото за изгнаниците чувство на несигурност. И двамата били с еднакъв ръст, светли зеници и здрави кости. Роберто имал вид на мъдрец, ушите му увенчавала разрошена грива, носел очила с дебели стъкла и кръгли рамки от коруба на костенурка, обличал се винаги със сив костюм, който сменял със също такъв, когато Ана откажела да кърпи повече маншетите му, и се подпирал на бастун от бамбук, донесен му от Индия от един приятел. Бил немногословен, точен в думите си, както и във всичко останало, но с тънко чувство за хумор, което омекотявало тежестта на познанията му. Студентите му щели да го запомнят като най-добродушния от професорите. Ана, весела и доверчива по характер, неспособна да си представи чуждата злоба, била сякаш имунизирана срещу нея. Роберто признавал, че жена му е надарена с възхитително чувство на практицизъм, и от самото начало предоставил на нея вземането на най-важните решения и семейните финанси. Ана се грижела за мъжа си и го гледела като майка, подстригвала косата му и му режела ноктите, бдяла над здравето му, над храната и съня му, била наблизо винаги когато я повиквал. Всеки от тях толкова се нуждаел от компанията на другия, че Ана се отказала от музикалното си призвание, налагащо ѝ да пътува често, и свирела на цигулката си само в интимната обстановка на дома. Свикнала да отива нощем с Роберто в моргата или в университетската библиотека, където той се отдавал на проучванията си в продължение на часове. И двамата обичали самотата и тишината на заключените сгради.

После, като крачели по пустите улици до бедняшкия квартал, се завръщали вкъщи. С неудържимия ръст на града районът се бил превърнал в гнездо на контрабандисти, проститутки и крадци, където дори полицейски коли не се осмелявали да прекосят след залез-слънце,

но те минавали оттам след полунощ, без никой да ги обезпокои. Всички ги познавали. Нямамо болестка, нито здравен проблем, за който хората да не се консултирали с Роберто, както нямамо и поотраснало дете, неопитало от бисквитите на Ана. На пришълците някой се наемал да обясни от самото начало как по сантиментални причини старците били недосегаеми. Други добавяли, че Блаум са национална гордост, как лично Президента е наградил Роберто и че са толкова уважавани, та дори полицията не ги безпокои, когато нахлува в квартала с бойната си техника и претърсва къщите една подир друга.

Запознах се с тях в края на шейсетте години, когато в своята лудост Кръстница ми си преряза врата с нож. Кръвта ѝ изтичаше с бълбукане, като я заведохме в болницата и никой не се осмеляваше дори да предположи, че може да бъде спасена, но имяхме късмет да заварим Роберто Блаум, който спокойно се зае да пришива главата на мястото ѝ. За учудване на останалите лекари моята Кръстница се съвзе. Прекарах дълги часове до леглото ѝ през седмиците на оздравяването и на няколко пъти имам случай да разговарям с Роберто. Малко по малко ни свърза здраво приятелство. Семейство Блаум нямаше деца, а ми се струва, че изпитвах такава нужда, защото с времето започнаха да се отнасят с мен като с дъщеря. Често ги навестявах, макар че рядко вечер, за да не рискувам сама в квартала, а те ме глезеха с някоя специална гозба на обяд. Харесваше ми да помагам на Роберто в градината и на Ана в кухнята. Понякога тя вземаше цигулката и ми даряваше някой и друг час музика. Дадох ми ключ от дома си и когато пътувах, аз се грижех за кучето и поливах растенията.

Успехите на Роберто Блаум започнали рано въпреки наложилото се поради войната забавяне на кариерата му. На възраст, когато други лекари влизат за първи път в операционната зала, той вече бил публикувал няколко важни статии, но известността го спходила с издаването на книгата му за правото на безболезнена смърт. Не го привличала частната практика, освен щом ставало дума за някой приятел или съсед, а предпочитал да упражнява професията си в болниците за бедни, където разполагал с възможности да обслужва повече пациенти и да научава всеки ден по нещо ново. Продължителните дежурства в залите с умиращи събудили у него съчувствие към тези крехки тела, приковани към животоспасяващи

апаратури и изтезавани с игли и маркучи, на които науката отказва достойна кончина под предлог, че дишането трябва да бъде поддържано на всяка цена. Боляло го, че не може да им помогне да напуснат този свят, а точно обратното, бил длъжен против желанието им да ги поддържа агонизиращи в леглата. В някои случаи толкова трудно сам понасял мъките, наложени на някой от пациентите му, че не успявал да освободи съзнанието си нито за миг. Случвало се Ана да го буди, защото викал насън. В убежището на чаршафите прегръщал отчаян жена си, сгушил лице в гърдите ѝ.

— Защо не изключиш системата, та да облекчиш страданията на този нещастник? Това е най-милостивото, което можеш да сториш. Така или иначе, той ще умре, рано или късно...

— Не мога, Ана. Законът е категоричен, никой няма право на посегателство върху живота на друг, но за мен е въпрос на съвест.

— Преживявали сме го вече и всеки път страдаш от същите угризения. Никой не ще научи, ще трае минута-две.

Дори Роберто да го е направил някога, само Ана би могла да знае.

Според книгата му смъртта, с древния си товар от ужаси, представлява само напускане на една негодна обвивка, докато духът се присъедини отново към единната космическа енергия. Агонията, също като раждането, е етап от пътя и заслужава подобно милосърдие. Никаква добродетел не е да удължаваш туптенето на сърцето и трепета на тялото отвъд закономерния край и по-скоро лекарят трябва да подпомага естествената смърт, а не да допринася за нейната досадна бюрокрация. Подобно решение обаче не би могло да зависи само от преценката на специалистите или от милосърдието на роднините, нужно било да се произнесе и законът с ясно указани критерии.

Становището на Блаум разбунило духовете на свещеници, юристи и медици. Въпросът скоро излязъл извън научните кръгове и завладял улицата, като предизвиквал противоположни мнения. За първи път някой засягал темата за смъртта, дотогава обгърната с мълчание — залагало се на безсмъртието и всеки таял скритата надежда, че ще живее вечно. Докато дискусията се водела на философско равнище, Роберто Блаум посещавал всички форуми, за да защити тезата си, а щом тя се превърнала в поредното развлечение за масите, потърсил убежище в работата си, потресен от наглостта, с

която използвали теорията му за комерсиални цели. Смъртта — изведена на преден план, напълно лишена от реалната си същност и превърната в забавен моден мотив.

Някои печатни издания обвинили Блаум за това, че застъпва възгледа за евтаназията, и сравнили идеите му с тези на нацистите, докато други го провъзгласили за светец. Той обърнал гръб на шумотевицата и продължил своите проучвания, както и работата си в болницата. Книгата му, преведена на няколко езика, се разпространила и в други страни, където темата също събудила разгорещени дискусии. Снимката му се появявала често в научните списания. Същата година му предложили да оглави катедра в Медицинския факултет и скоро той се превърнал в най-предпочитания от студентите професор. Роберто Блаум, чужд на всякаква надменност, още повече на възторжения фанатизъм на повелител на божествените откровения, притежавал само спокойната увереност на човек, посветил се на науката. Колкото по-прочут ставал Роберто, толкова по-затворен живот водела двойката Блаум. Ехото от мълниеносната известност ги стреснало и те започнали да приемат все по-малко хора в кръга от най-близките си.

Теорията на Роберто била забравена от публиката също тъй бързо, както излязла на мода. Законът не претърпял промени, проблемът дори не бил разискван в Конгреса, но в академичните и научните среди престижът на медика пораснал. През последвалите трийсет години Блаум обучил няколко поколения хирурзи, открил нови хирургически техники и лекарствени средства и организирал система от пътуващи медицински екипи, с фургони, кораби и малки самолети, съоръжени с всичко необходимо за обслужването на пациентите, като се започне от родилки и се стигне до засегнати от най-различни епидемии, които кръстосвали цялата страна и предоставяли бърза помощ и в най-отдалечените краища, там, където дотогава бил стъпвал само кракът на мисионерите. Получил безброй отличия и награди, бил ректор на университета в течение на цяло десетилетие и министър на здравеопазването в продължение на две седмици време, достатъчно му, за да събере доказателства за корупцията в администрацията и за разхищението на средства и да ги предостави на Президента, който нямал друг изход, освен да го отстрани от поста му, защото не можел току-тъй, само и само да удовлетвори един идеалист, да си позволи да разклаща устоите на правителството. През всичките тези години Блаум

продължил проучванията си, свързани с умиращите. Публикувал няколко статии за задължението да бъде казвана на тежко болните истината, та да имат време да подготвят душата си, а не да бъдат зашеметени от изненадата, че умират, както и за дължимото уважение към самоубийците, а също и за начините за слагане край на собствения живот без болки и излишен шум.

Името Блаум отново влязло в устата на хората при публикуването на последната му книга, която не само разтърсила из основи традиционната наука, а и предизвикала лавина от надежди в цялата страна. По време на дългогодишната си стационарна практика Роберто бил лекувал безброй болни от рак и имал наблюдения как някои биват победени от смъртта, докато други, подлагани на същото лечение, оцеляват. В книгата си Роберто се опитвал да докаже съществуването на връзка между рака и душевното състояние и твърдял, че тъгата и самотата улесняват размножаването на злокачествените клетки, защото съпротивителните сили на организма намаляват, когато болният е потиснат — и обратното, когато пациентът е добронамерено мотивиран да живее, организъмът му непрекъснато се бори с бедата. Обяснявал, че по тази причина лечението не следва да се свежда до достъпното за хирургията, химиотерапията или лекарствените средства, които атакуват само проявите на физиката, а преди всичко трябва да се взема под внимание състоянието на духа. Последната глава съдържала предположението, че най-добри предпоставки за лечение са налице у онези, които се радват на щастлив брак или на друга форма на обич, защото любовта упражнява благотворно въздействие, каквото не могат да постигнат и най-могъщите лекарствени и лечебни средства.

Печатът веднага напипал фантастичните възможности на тази теория и сложил в устата на Блаум думи, които той никога не бил изричал. Ако преди това въпросът за смъртта бил причинил необичайни вълнения, то в този случай нещо толкова естествено се третираше като новост. Приписали на любовта достойнствата на философския камък, като твърдели, че е все лечебно средство. Всички говорили за книгата, но малцина я били прочели. Простото предположение, че обичта е в състояние да окаже благоприятно отражение върху здравето, се усложнявало от това, че всеки поискал да прибави или да отнеме нещичко от оригиналната идея на Блаум,

докато тя не се изгубила в мъгла от абсурди, довели до невъобразимо объркване сред публиката. Не липсвали и хитреци, опитали се да извлекат полза от темата, като си присвоявали любовта, сякаш е тяхно собствено откритие. Намножили се нови тайни секти, школи по психология, курсове за начинаещи, клубове за самотни, безотказни хапчета за привличане, съкрушителни парфюми и безчет долнопробни гадатели, които с помощта на тестета карти или кристални глобуси продавали чувства за жълти стотинки. Веднага щом открили, че Ана и Роберто Блаум представлявали всъщност трогателна двойка старци, прекарвали заедно дълги години и запазили непокътнати телесната си сила, способностите на разума и чистотата на своята любов, те ги превърнали в живи модели за подражание. Като се изключат учените, анализирали книгата до изнемогване, единствените, които я прочели, без да търсят в нея сензация, били болните от рак, макар че за тях надеждата за окончателно изцеление се превърнала в жестока подигравка, защото в действителност никой не можел да им посочи къде да намерят любовта, как да я постигнат и още по-малко как да я съхранят. Дори да не била лишена от логика, идеята на Блаум се оказала практически неприложима.

Роберто бил зашеметен от мащабите на скандала, но Ана му припомнила предходния случай и го убедила, че е най-добре да поизчака малко, защото шумотевицата едва ли ще продължи дълго. Така и станало. Блаум били напуснали града, когато крясъците утихнали. Роберто се бил оттеглил от работата си в болницата и в университета под предлог, че е уморен и вече на възраст, изискваща по-спокоен живот. Но не успял да се избави от собствената си популярност, къщата му станала обект на истинско нашествие от умоляващи болни, журналисти, студенти, преподаватели и любопитни, които пристигали по всяко време на деня и нощта. Сподели с мен, че се нуждае от тишина, защото имал намерение да напише още една книга, затова му помогнах да потърси някое по-отдалечено място, където да се скрие. Намерихме едно жилище в Колонията — странно село, врязано в тропически хълм, копие на някое баварско селище от деветнайсети век, един архитектурен абсурд от боядисани дървени къщи, часовници с кукувички, саксии със здравец и надписи с готически букви, населено от русокосо племе с червендалести бузи и същите тиролски костюми, които донесли дедите им, щом напуснали

Шварцвалд. Макар че по онова време Колонията вече се бе превърнала в туристическа атракция, каквато е и днес. Роберто успял да наеме усамотената къща, до която не достигаше оживеното движение в почивните дни. Помолиха ме да се погрижа за нещата им в столицата, получавах пенсиите им, сметките им и пощата. В началото ги посещавах често, но скоро си дадох сметка, че в мое присъствие те проявяват една малко пресилена сърдечност, твърде различна от топлото гостоприемство, на което се радвах по-рано. Не го възприех като нещо, насочено срещу мен, напротив — винаги ме удостояваха с доверие и уважение, просто се досетих, че желаят да бъдат сами, и предпочетох да поддържам връзка с тях по телефона и чрез писма.

Когато Роберто Блаум ме повика за последен път, беше изминала цяла година, без да ги видя. С него се чувахме рядко, но с Ана водехме дълги разговори. Предавах ѝ новините от света, а тя ми разказваше за миналото си, все по-оживяващо у нея, сякаш всичките ѝ отколешни спомени бяха част от настоящето ѝ в тишината, която я обгръщаше сега. Понякога намираше начин да ми проводи сладки от овесено брашно, специално опечени за мен, и торбички с лаванда, за да ароматизирам шкафовете си. През последните месеци ми изпращаше и изящни подаръци: кърпичка, свиден дар от съпруга ѝ, снимки от нейната младост, старинна брошка. Предполагам, че това, заедно с желанието да ме държат настрана и с факта, че Роберто избягваше да говори за подготвяната книга, би трябвало да ми даде ключа към нещата, но в действителност тогава не си и представях какво става в онази къща в планината. По-късно, когато прочетох дневника на Ана, узнах, че Роберто не бил написал нито ред. Бил посветил цялото онова време на обичта към жена си, при все че не успял да промени хода на събитията.

В края на седмицата пътуването до Колонията се превръща в истинско поклонническо шествие от коли с прегрети мотори, придвижващи се като костенурки, но в другите дни и особено в дъждовния сезон то представлява самотна разходка по път с остри завои, прорязващ върховете на хълмовете, между изумителни пропасти и гори от тръстика и палми. Този следобед пространството между хълмовете беше като задръстено от облаци, та пейзажът приличаше на направен от памук. В дъжда птиците бяха притихнали и се чуваше само удрянето на капките по стъклата. С изкачването въздухът

захладня и усетих как мъглата е заредена с буря, сякаш се намирах в други географски ширини. Отведнъж, след един завой, се появи онова селище със старогермански облик, с наклонените си покриви, готови да издържат снега, който никога нямаше да завали. За да стигна до къщата на Блаум, трябваше да прекося цялото село, което в този час на деня изглеждаше запустяло. Постройката не се отличаваше от останалите — от тъмно дърво, с резбовани стрехи и дантелени перденца на прозорците, отпред бе разцъфнала добре поддържана градина, а отзад имаше лехи, засадени с ягоди. Подухваше студен ветреца, който свиреше между дърветата, но не видях дим над комина. Кучето, верен спътник от години, лежеше в преддверието и не се помръдна, като го повиках, само повдигна глава и ме погледна, без да замаха с опашка, сякаш не ме позна, но ме последва, щом отворих отключената врата и прекосих прага. Беше тъмно. Опипом намерих върху стената ключа и светнах лампите. Всичко бе изрядно подредено, във вазите имаше пресни клонки от евкалипт, които изпълваха въздуха с ухание на свежест. Прекосих хола на тази къща, взета под наем, тук нищо не издаваше присъствието на семейство Блаум, освен купчините книги и цигулката, и се изненадах, че за година и половина моите приятели не бяха вградили своята индивидуалност в жилището си.

Изкачих се по стълбите до горния етаж, където се намиреше главната спалня — широко помещение с висок таван от груби греди, с избелели тапети по стените и прости мебели с елементи на провансалски стил. Нощна лампа осветяваше леглото, а на него лежеше Ана, със синята си копринена рокля и огърлицата от корали, с която толкова пъти я бях виждала. И в смъртта си имаше същото изражение на невинност, както на снимката от тяхната сватба, направена преди много време — когато капитанът на кораба скрепил брака ѝ с Роберто на седемдесет мили от брега в онзи прекрасен ден, в който летящите риби изскочили от морето, за да известят на бежанците, че обетованата земя е близо. Кучето, което ме беше последвало, се сви в един ъгъл с тихо скимтене.

Върху нощното шкафче, до незавършена бродерия и дневника на Ана, намерих бележка от Роберто, адресирана до мен, в която ме молеше да се погрижа за кучето им, а тях да погребя в общ ковчег в гробището на това приказно село. Бяха решили да умрат заедно, защото тя се намирала в последната фаза на заболяване от рак и

предпочитали да отпътуват към следващия етап ръка за ръка, както били живели винаги, та в краткия миг, в който се отдели духът, да избягнат риска да се изгубят из някоя стръмна пътека на обширната Вселена.

Обиколих къщата, като търсех Роберто. Намерих го да плаче в една стаичка зад кухнята, която му служеше за кабинет, седнал до бюрото от светло дърво и заровил в длани главата си. Върху масата беше спринцовката, с която бе инжектирал отрова на жена си, заредена с предназначенията за него доза. Погалих го по главата, той вдигна очи и дълго ме гледа. Предполагам, че е искал да спести на Ана последните страдания и подготвил отпътуването и на двамата, така че нищо да не смути спокойствието на този миг; изчистил къщата, отрязал клонки за вазите, облякъл и сресал жена си, а когато всичко било готово, вкарал иглата, като я утешавал с обещанието, че само след минути ще я настигне. Легнал до нея и я прегърнал, докато се уверил, че вече не е жива. Напълнил отново спринцовката, вдигнал ръкава на ризата си и опипал вената, но нещата не се оказали такива, каквито ги планирал. Тогава ме повикал.

— Не мога да го направя, Ева. Ти си единствената, която мога да помоля... Бъди така добра, помогни ми да умра.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.